

POT V UNESCO

ZGODOVINA

Intenzivno sodelovanje Izuma z Unescocom se je začelo 11. novembra 2005, ko smo v okviru konference COBISS organizirali celodnevno okroglo mizo o poročilu UNESCO's Regional Office for Science and Technology in Europe (ROSTE) z naslovom "Accessing and disseminating scientific information in South Eastern Europe".¹ Howard Moore iz Unescovega urada v Benetkah in Sara Gwynn iz londonskega INASP (International network for the availability of scientific publications) sta omenjeno analizo predstavila predstavnikom vlad in strokovnih institucij iz Albanije, BiH, Črne gore, Makedonije, Srbije in Slovenije, ki so v sklepnem poročilu ugotovili, da so tesno povezane obravnavane aktivnosti z oblikovanjem mreže COBISS.Net v regiji. Sarah Gwynn je o tem spregovorila tudi na konferenci COBISS 2005 v referatu "Podpora znanstveni dejavnosti v državah JV Evrope".

Vzporedno je bila obravnavana še ena pomembna Unescova analiza, ki jo je izdelala Milica Uvalić z Univerze Perugia z naslovom "Science, technology and economic development in South Eastern Europe".² Tudi Sigrid Reinitzer, predsednica Programskega odbora konference COBISS, se je v svojem referatu na tej konferenci zavzela za tesnejšo povezavo Izuma z Unescocom, še posebej pri projektih Memory of the World, IFA Programmes in pri pristopih k trajnemu arhiviranju.

Sodelovanje se je nadaljevalo marca 2006, ko je Izum pod pokroviteljstvom Unesca organiziral delavnico, na kateri je bilo obravnavano končno poročilo o dostopnosti in diseminaciji znanstvenih informacij v JV Evropi. Poseben poudarek pa je bil na informacijskih sistemih za sprotno spremljanje raziskovalne dejavnosti (CRIS), v programu delavnice pa so sodelovali tudi predstavniki EuroCRIS-a, Agencije Republike Slovenije za raziskovalno dejavnost (ARRS) in Slovenskega gospodarskega in raziskovalnega združenja (SBRA – Slovene business and research association) iz Bruslja. Udeleženci so soglasno podprli zamisel, da bi Izum prevzel nosilno vlogo na tem področju v regiji. Program

mariborske delavnice je aktivno sooblikovala Iulia Nechifor iz Unescovega urada UNESCO-ROSTE v Benetkah.

Na konferenci COBISS 2009 se je na te zamisli navezala Stamenka Uvalić-Trumbić, visoka predstavnica Unesca iz Pariza, v svojem referatu o informacijski podpori čezmejnemu sodelovanju visokega šolstva. Strokovnjakinja, ki pozna Izum od njegovih začetkov, lahko zelo kompetentno sodi o njegovih povezavah v regiji ter sposobnostih za vlogo pospeševalca razvoja informacijske podpore raziskovalni, izobraževalni in kulturni dejavnosti.

Na podlagi izkušenj iz opisanega sodelovanja je Unescov urad v Benetkah kot pokrovitelj srečanja ekspertov s področja znanosti in visokega šolstva, ki je bilo 21. in 22. maja 2010 v Tirani, povabil med aktivne udeležence tudi Izum: Tomaž Seljak in Franci Demšar sta predstavila referat "COBISS.Net – regionalna mreža za podporo znanju in evalvaciji raziskovalnih dosežkov". Ob tej priložnosti so predstavniki Unesca direktorju Tomažu Seljaku predstavili zamisel, da bi se Izum lahko s svojo aktivno vlogo pri uresničevanju ciljev, ki so identični s cilji Unesca, institucionaliziral kot "Unescov center".

PRIPRAVA OSNUTKA

V Izumu smo se nemudoma lotili proučevanja in tehtanja izrečene zamisli. Urad slovenske nacionalne komisije za Unesco smo obiskali 1. junija 2010, kjer

smo od generalne sekretarke dobili nasvete za nadaljnje korake. Slovenija doslej ni imela izkušenj s podobnimi institucijami, čeprav mnogi mislijo, da ima ljubljanski Mednarodni center za kemijsko izobraževanje takšen status – dejansko opravlja za Unesco le določene naloge po dogovoru, kot so izdajanje publikacij, izvajanje seminarjev ipd. Sami smo si morali poiskati relevantne podlage, npr. "Poročilo generalnega direktorja o celoviti strategiji za odnose med inštituti in centri pod pokroviteljstvom Unesca in tistimi, ki so na neki način povezani z Unescocom" (2003, 176EX/16), ki vključuje tudi "Strategijo za odnose z inštituti in centri pod pokroviteljstvom Unesca (2. kategorija)". V leto 2005 datirajo "Načela in smernice za ustanavljanje in delovanje Unescovih inštitutov in centrov (kategorija 1) in inštitutov in centrov pod pokroviteljstvom Unesca (kategorija 2)" (33C/19). Avgusta 2009 pa je bil sprejet dokument "Implementacija smernic in kriterijev za inštitute in centre kategorije 2 iz C/Resolucije 90" (35C/22).

Na teh podlagah in po zgledih precej oddaljenih primerov smo junija 2010 kot prvi osnutek pripravili "Predlog za ustanovitev regionalnega centra Unesco za bibliografske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti kot Unescov center 2. kategorije". V njem smo obdelali:

- podlage za kandidaturu,
- izvedljivost predlaganega centra,
- statusna vprašanja,
- usposobljenost Izuma za gostiteljstvo,
- cilje in modalitete centra,
- regionalni in mednarodni vpliv centra,
- komplementarnost z obstoječimi institucijami,
- financiranje in
- vidike sodelovanja z Unescocom.

V uvodu dokumenta smo zapisali: "Na podlagi številnih delovnih stikov z Unescovim beneškim uradom je prevladala ugotovitev, da Izum s projektom COBISS.Net dejansko opravlja poslanstvo in uresničuje cilje, značilne za centre pod pokroviteljstvom Unesca (kategorije 2): prispeva k izvajanju programa Unesco z zagotavljanjem strokovnih zmogljivosti, z izmenjavo informacij in znanja, s teoretičnimi in uporabnimi dognanji na področju informacijskih znanosti, specialističnim usposabljanjem ter podpiranjem tehničnega sodelovanja z deželami v razvoju."

Vsebinsko smo se izrazito oprli na Unescov program "Informacije za vse", ki je bil sprejet na svetovnem vrhu WSIS (World summit on the information society) v Ženevi leta 2003.

Osnutek smo preko poletja še temeljito predelovali in

se še podrobneje seznanili z dokumentacijo o skoraj vseh Unescovih centrih 2. kategorije po svetu. Za posebej občutljiva so se izkazala vprašanja upravljanja in participacije zainteresiranih držav. Septembra smo osnutek posredovali pristojnemu ministrstvu in slovenski nacionalni komisiji za Unesco in povsod naleteli na odobravanje in podporo. Generalna sekretarka Marjutka Hafner je zadevo prenesla v centralo Unesca in oktobra 2010 smo že zvedeli, da bo našo vlogo obravnavala Joie Springer, višja programska specialistka, ki je napovedala svoj obisk v Mariboru.

Springerjeva je prišla v Maribor 13. decembra 2010, da bi se seznanila z Izumom in podala konkretne napotke za pripravo slovenskega predloga Izvršnemu odboru in Generalni konferenci Unesca. Močno je izpostavila regionalno mrežo (COBISS.Net), večjezičnost bibliografskega sistema COBISS, vpliv na spremembo poklicnega statusa knjižničark, kontinuiteto konferenc COBISS, vključenost Izuma v glavne mednarodne strokovne zveze IFLA, IFIP itd. Na tej podlagi smo lahko dokument pomembno izboljšali.

Izvedeli pa smo, da študijo o izvedljivosti in končni predlog za ustanovitev centra, vključno s predlogom pogodbe med Vlado RS in Unescocom, pripravijo njihovi eksperti, kar je lahko zamudno. Springerjeva nam je obljubila pomoč.

PREDLOG ZA USTANOVITEV IN POGODBA

Februarja 2011 so nas iz Unescove centrale obvestili, da bo pripravo dokumentov za kandidaturu Slovenije prevzel René Cluzel iz Oddelka za informacijsko družbo. Njegov obisk je bil napovedan od 14. do 18. marca, zaradi spremembe pa se je obisk zgodil med 6. in 10. junijem 2011.

Cluzel je zelo izkušen strokovnjak, ki je hitro "povezal niti" funkcioniranja Izuma, čeprav so se ravno takrat dogajale spremembe v vodstvu inštituta. Glede na osnutek, ki smo ga pripravili sami, ga je še zanimalo:

1. Kakšni so cilji ustanovitve centra, ki naj bi na nacionalni in regionalni ravni spodbujal razvoj družbe znanja v sodelujočih državah?
2. Katere so najpomembnejše dejavnosti, ki jih bo center opravljal in ki bodo nadaljevanje dosedanjih dejavnosti, in katere so nove dejavnosti in projekti?
3. Kakšna so dokazila o sposobnosti inštituta, da vse te dejavnosti izvaja in dosega zastavljene cilje?
4. Kolikšen bo vpliv ustanovitve centra 2. kategorije na sodelovanje Jug-Jug in na izvajanje Unescovega programa?
5. Kdo so upravičenci do dejavnosti, projektov, storitev, ki jih center izvaja?
6. Kakšna so dokazila o finančni stabilnosti centra?

Po intenzivnem razčiščevanju navedenih vprašanj se je Cluzel vrnil v Pariz in tam zaključil svoje delo z besedilom, ki ga je posredoval 12. junija 2011.

Medtem ko s študijo izvedljivosti ni bilo nobenega problema in je bila v celoti sprejemljiva za vse strani, pa je predlog pogodbe padel v Unescove pravniške mline, ki so mleli cel julij in avgust. V Sloveniji smo morali usklajevati mnenja med Izumom (dežurni Branko Zebec) in nacionalno komisijo za Unesco (dežurni Gašper Hrastelj). Po eni strani je šlo za različna poimenovanja pravnih kategorij, kar ni bilo tako težko razrešiti, po drugi strani pa so se pojavile razlike v pojmovanjih strokovnih konceptov, kar je bilo težje uskladiti. Bistveno je bilo, ali naj se Izum institucionalno transformira ali naj pridobi le dodatno poslanstvo. Paziti smo morali na ime "IZUM", ki je najbolj prepoznaven znak naše organizacije v domačem in mednarodnem prostoru in ga nikakor ne smemo izgubiti. Vztrajali smo pri naslednji kompletni označbi: IZUM (Institute of Information Science) – Regional centre for library information systems and current research information systems, Maribor/Slovenija (Category 2 centre under the auspices of UNESCO). Na ta način bi v vsakodnevem komuniciranju še naprej uporabljali široko poznano dosedanje ime.

Nadaljnji problem je sestava upravnega odbora, kjer prihaja do kolizije med Zakonom o knjižničarstvu, ki določa njegovo sestavo, in Unescovimi propozicijami. Za prilagojeno sestavo bo potrebna sprememba zakona ali vsekakor ustanovitvenega akta, dotelej pa mora veljati dosedanja nacionalna ureditev.

No, na koncu se je glavni pravnik na Unescovi strani Mishra Sanjay izkazal za zelo kooperativnega – sprejel je slovenska pojasnila, obenem pa poskrbel, da smo "ujeli vlak" za proceduro sprejemanja akta na Izvršilnem odboru in Generalni skupščini Unesca.

ZGODOVINSKI SKLEP

Od 25. oktobra do 10. novembra 2011 je bilo v Parizu 36. zasedanje Generalne konference Unesco. V komunikaciji slovenskega Urada za Unesco o tem dogodku beremo tudi naslednje: "Na zasedanju so potrdili slovenski predlog za ustanovitev "IZUM – Regionalnega centra za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti kot Unescov center II. kategorije". Ta bo dolgoročno okrepil samostojnost vključenih držav (zaenkrat so to Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Srbija, Črna gora, Makedonija) pri razvijanju knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov za spremljanje rezultatov raziskovalne dejavnosti. Center bo na podlagi dosedanjih izkušenj sodeloval z mrežo nacionalnih knjižnic, z univerzami v regiji – še posebej njihovimi oddelki za študij knjižničarstva in informacijskih znanosti, s strokovnimi združenji knjižničarjev in informatikov. Posebne oblike sodelovanja bodo vzpostavljene z nacionalnimi agencijami za raziskovalno dejavnost in agencijami za akreditacije v visokem šolstvu. Rezultati delovanja centra bodo prispevali k uresničevanju ciljev Unesca na področju bralne kulture, opismenjevanja, multikulturalnosti, popularizacije znanosti itd." Vsekakor imponantna pričakovanja in pomembna poglobitev Izumovega poslanstva!

The General Conference:

1. *Recalling* 35 C/Resolution 103 and 187 EX/Decision 14, Part V.
2. *Having examined* document 36 C/29 Part XIV.
3. *Welcomes* the proposal of the Government of Slovenia to transform the Institute of Information Science in Maribor as IZUM – Regional Centre for Library Information Systems and Current Research Information Systems, as a category 2 centre under the auspices of UNESCO, which is in line with the existing principles and guidelines for institutes and centres, as outlined in document 35 C/22 and Corr., approved by the General Conference in 35 C/Resolution 103.
4. *Approves* the transformation of the Institute of Information Science in Maribor as IZUM Regional Centre for Library Information Systems and Current Research Information Systems, as a category 2 centre under the auspices of UNESCO.
5. *Authorizes* the Director-General to sign the Agreement between UNESCO and the Government of Slovenia for the establishment and operation of this Centre.

Slovenija je s tem dobila svoj prvi in za dolgo edini Unescov center. Formalno bo zaživel s podpisom pogodbe med Republiko Slovenijo in Unescom, kar je moralo počakati na novo vlado in kar bi se moralo zgoditi še to pomlad. Na podlagi 6. člena te pogodbe bo Izum kot Unescov center opravljal naslednje naloge:

1. koordinacija razvoja in delovanja vzajemnega bibliografskega sistema in servisov;
2. koordinacija razvoja in aplikacija standardov za računalniško podporo vzajemnemu bibliografskemu sistemu in servisom;
3. razvoj programske opreme in njeno vzdrževanje za potrebe vzajemnega bibliografskega sistema in servisov;
4. opredeljevanje ustrezne usposobljenosti knjižničarjev za vzajemno katalogizacijo, v sodelovanju z nacionalnimi knjižnicami držav, udeleženih v COBISS.Net;
5. načrtovanje in vzdrževanje centralnih računalniških kapacitet za zagotavljanje delovanja sistema;
6. upravljanje ponudbe podatkovnih baz na elektronskih nosilcih, z neposrednim dostopom na podlagi pogodb s proizvajalci;
7. organizacija strokovnega usposabljanja in svetovanja na področjih, ki jih pokriva vzajemni bibliografski sistem;
8. koordinacija informacijskega sistema za spremljanje raziskovalne dejavnosti v različnih državah s COBISS.Netom;
9. sodelovanje v javnih programih za razvoj COBISS.Neta kot sredstva za razvoj družbe znanja v regiji
10. inženiring za razvoj in vzdrževanje računalniške in komunikacijske infrastrukture v izobraževalnih, raziskovalnih in kulturnih organizacijah;
11. raziskave, razvoj in svetovanje na področju lastne dejavnosti.

Vključitev Izuma v Unescovo mrežo je nov mejnik v razvoju inštituta in izziv za vodstvo in zaposlene, za Slovenijo pa priložnost, da utrdi vlogo nosilke modernizacije v regiji.

Opombi

- 1 Dostop in desiminacija znanstvenih informacij v Jugovzhodni Evropi.
- 2 Znanost, tehnologija in ekonomski razvoj v Jugovzhodni Evropi.

Franci Pivec